

CHRONIQUE — KRONIJK

DOCTORALE PROEFSCHRIFTEN — THESES DE DOCTORAT

L. GEVERS, *Blauwvoeters en taalflaminganten. De katholieke Vlaamse studentenbeweging. 1830-1894*, K.U. Leuven, 1984, promotor : L. Wils.

Het ontstaan en de ontwikkeling van de katholieke Vlaamse studentenbeweging in de 19e eeuw is een van de meest behandelde fenomenen in de literatuur van de 19e-eeuwse Vlaamse beweging. Dat maakte een historisch verantwoorde studie over dit onderwerp allerm minst overbodig. Tot in het begin van de jaren 1950 was het immers bijna uitsluitend behandeld door oud-studentenleiders en andere rechtstreeks betrokkenen, die door het evoceren van het verleden vooral fierheid en bewondering wilden wekken en op die manier hoopten bij te dragen tot een engagement van de studerende jeugd voor idealen van hun voorgangers. Zij leverden bouwstenen voor het traditionele voor-wetenschappelijke beeld, zoals dat in herdenkingsartikelen, studentenbladen en propagandistische geschriften vorm kreeg en dat tot op heden vaak hardnekkig wordt verdedigd tegen wetenschappelijke correcties. Vanaf de jaren 1950 nam deze meer wetenschappelijke aanpak een aanvang. Ons eigen onderzoek paste in die vernieuwde belangstelling.

De katholieke Vlaamse studentenbeweging kwam vanaf omstreeks 1875 op gang. Ze manifesteerde zich aanvankelijk het sterkst in West-Vlaanderen en werd in de jaren 1880 eveneens krachtig in Antwerpen en Brabant. Er kwam ook respons uit Limburg en Oost-Vlaanderen, maar die provincies bleven nog ten achter op de ontwikkeling. De tijd dat de beweging brede steun zou verwerven in alle provincies zou pas op het einde van de 19e eeuw aanbreken. Van in de beginjaren ontwikkelde ze in organisatorisch en ideologisch opzicht een aantal kenmerken die typerend zouden blijven tot aan de ondergang van de beweging in de jaren na 1930. Een vergelijking met andere jeugdbewegingen leert dat de Katholieke Vlaamse studentenbeweging opvallend vroeg opdook in het Belgische en Europese jeugdlandschap : twintig jaar voor de Duitse Wandervogelbeweging en dertig jaar voor de padvinderij. Hoe is dit vroege ontstaan te verklaren ?

Tot de noodzakelijke structurele voorwaarden behoorden op de eerste plaats de uitbouw van een uitgebreid en geografisch goed gespreid middelbaar onderwijs waarin een sfeer groeide die openstond voor vlaamsgezindheid en Vlaamse beweging. Die sfeer werd vanzelfsprekend beïnvloed door de houding van de respectieve bisschoppen ertegenover. In het algemeen kan worden gesteld dat de prelaten, mogelijk met uitzondering van de Gentse bisschop Delebecque, aan hun vlaamsgezinde leraars de vrijheid lieten om hun invloed in de colleges te laten gelden en dat sommige van hen er zelfs met uitgesproken sympathie tegenover stonden. De verweving tussen katholicisme en vlaamsgezindheid kreeg evenwel een bijzonder karakter in West-Vlaanderen. Door de Brugse bisschoppen werd als door geen andere de moedertaal ingeschakeld als instrument van een kerkelijke politiek.

De maatschappelijke ontwikkelingen in de jaren zestig vormden een tweede verklaringsgrond voor het ontstaan van de studentenbeweging. In het progressieve élan van de onafhankelijke volkspartij ontstond een Vlaamse studentenbeweging te Leuven, terwijl Gezelles oproepen tot het versterken van een katholieke en Vlaamse geest tegen de verfransende en ongodsdienstige werking van de loge al gehoor vonden bij de sporadische leerlingenkringen die in dit decennium ontstonden. Bij de scholieren werd een gevoel van katholieke weerbaarheid evenals een groeiend zelfbewustzijn immers bijzonder bevorderd door de wekroep van het zouavisme.

De ontwikkelingen vanaf 1870 betekenden de rechtstreekse aanleiding tot het ontstaan, door de verdere polarisering tussen de opinies na het aan de macht komen van de katholieken, door de afbrokkeling van de onafhankelijke volkspartij en de opgang van een slagvaardig antiklerikaal liberalisme dat zijn greep op de Vlaamse beweging poogde te versterken. Het was uit reactie tegen deze evolutie dat Hugo Verriest einde 1872 en begin 1873 de Roeselaarse jeugd te wapen riep voor de verdediging van het oude katholieke Vlaamse erfgoed. Zijn woord viel in vruchtbare bodem. Het bracht de studerende jeugd in beweging.

Eenmaal op gang gekomen ontwikkelde de beweging een eigen dynamiek. In die ontwikkelingsgang hebben we vijf ideologische fasen onderscheiden die tengevolge van de generatiewisseling deels elkaar overliefen, deels ook van elkaar onderscheiden waren. Bij de eerste twee generaties (1872-1876 en 1876-1880) gaven Westvlamingen de toon aan. Zij werden gedreven door een anti-liberaal élan en streefden meer een verandering van mentaliteit dan politieke hervormingen na. In de volgende twee fasen, 1880-1884 en 1884-1888 sloeg de beweging integendeel een taalpolitieke richting in onder

stuwning van Antwerpse jongeren. Van 1888 tot 1892 nam de beweging afstand van de ontzijdige koers die zij in de voorgaande jaren ten dele had gevolgd. Zij onderging de invloed van het opkomende sociale getij en schakelde zich in in de Vlaamse Katholieke Landsbond, die bedoeld was als middenstandsgroepering, naast de toen eveneens nieuw opgerichte Boerenbond en Belgische Volksbond.

Wat betreft haar verhouding tot de kerkelijke overheid moesten we concluderen dat de beweging, in tegenstelling tot het traditionele beeld, niet ontstond uit een reactie tegen de verfransing in het onderwijs of tegen het verouderde tuchtsysteem, maar integendeel als een uitvloeisel van de idealen die de scholieren door hun leraars waren bijgebracht. Nadien groeiden er op sommige plaatsen wel spanningen met de overheid, vooral dan in West-Vlaanderen en het aartsbisdom. Afgezien van aanwijsbare aanleidingen en de zorg die bij de bisschoppen heerste voor een goed functioneren van hun onderwijs kan worden vastgesteld dat haast ieder ingrijpen en elk conflict ook samenhang met een door een autoritair klerikalisme gekleurde opvatting van opvoeding en onderwijs. Deze werd door de studentenbeweging op twee manieren aangetast : door haar streven naar een vrijplaats voor jongeren, die niet onder rechtstreekse controle van de overheid viel en door haar kritiek op opvoeding en onderwijs, die vooral gestimuleerd werd door haar inschakeling in de Vlaamse beweging. De disciplinaire overwegingen van de Brugse bisschop Faict en de Mechelse aartsbisschop Goossens waren niet gericht tegen vlaamsgezindheid op zichzelf, wel tegen de "gevaarlijke consequenties" die naar hun mening aan dat flamingantisme verbonden waren.

De bisschoppen wilden weliswaar hun onderwijs niet zover vernederlandsen als de jongeren het eisten, maar zij deden in de jaren '80 en '90, onder druk van de vlaamsgezinde opinie, toch een reeks toegevingen die het katholiek middelbaar onderwijs onomkeerbaar op de weg zetten naar tweetaligheid. Ze deden trouwens niet alleen toegevingen op taalgebied. Ze stonden stilaan maar zeker de katholieke Vlaamse studentenbeweging de ruimte toe die nodig was voor een autonome werking. Anderzijds moest de studentenbeweging op een belangrijk punt inbinden : Goossens' maatregelen maakten duidelijk dat ze zich niet zonder risico op het politieke vlak kon begeven. De leiding van de beweging zou daarmee in de volgende jaren weten waar de grenzen lagen voor haar vrije ontplooiing.

Welke betekenis heeft de 19e-eeuwse studentenbeweging tenslotte gehad als vormings- en opvoedingsbeweging en verder voor de Vlaamse beweging in zijn geheel ? Wat dat eerste betreft dient opgemerkt te worden dat de courante activiteiten van de studentenbonden en de waarden die er werden hooggehouden formeel gezien

sterk aansloten bij de collegeopleiding. Toch ging er van de werking van de studentenbonden een belangrijke vormende invloed uit. Het nieuwe wat hier gebeurde was dat de jongeren de vanuit hun opleiding aangebrachte waarden interioriseerden, wat het effect ervan versterkte. De pedagogische betekenis lag vooral in het beleven van het samen jong zijn "onder elkaar", wat hun creativiteit stimuleerde, hun sociale kwaliteiten ontwikkelde en hun maatschappelijk engagement verhoogde. De studentenbeweging werd zo een derde ruimte naast school en gezin waarin jongeren met hun generatiegenoten hun intrede in de maatschappij voorbereidden.

De 19e-eeuwse studentenbeweging heeft ook een eigen inbreng gehad in de Vlaamse beweging. Die invloed liet zich vooral gevoelen in de jaren tachtig. De studentenbeweging stond toen aan de spits van de machtsverwerving van de flaminganten op politiek vlak en heeft toen in aanzienlijke mate bijgedragen tot de radicalisering van het vlaamsgezinde programma. De invloed van de katholieke Vlaamse studentenbeweging op de Vlaamse beweging zou ook op termijn blijven gelden. Want velen die uit haar rangen voortkwamen bleven zich engageren in vlaamsgezinde strijdorganisaties, in sociale organisaties of rechtstreeks in de politiek. Haar rol als vormingsschool voor toekomstige leiders van de Vlaamse beweging was trouwens in 1894 nog lang niet uitgespeeld.

(L. GEVERS)